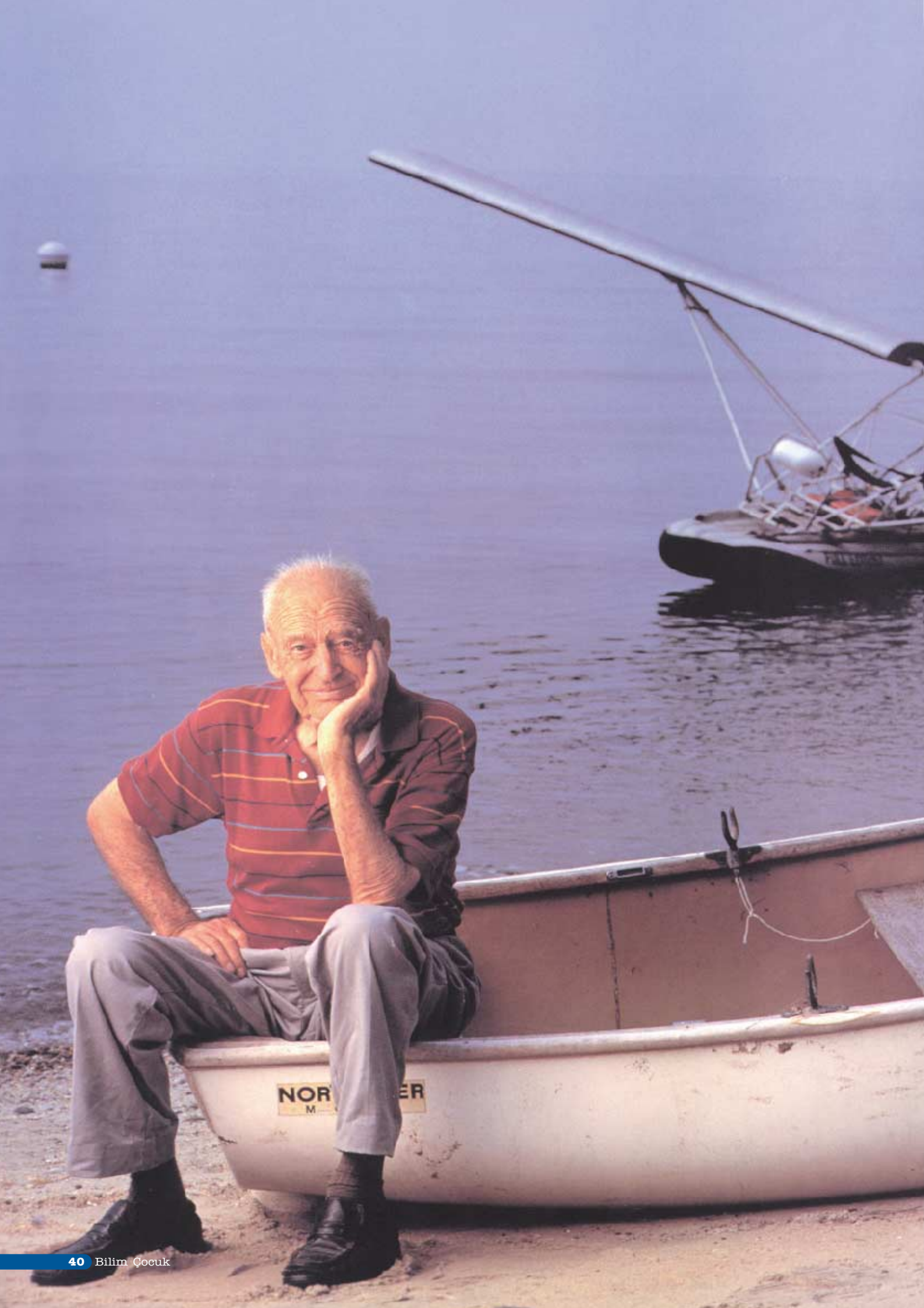

Dedemle Tarihi Konuşuyorum

Uzun yaz günlerinde dışarıda oynayacak hiçbir oyun kalmayınca, kir ve toz içinde eve gelir, temizlenir ve hemen dedemin yanına koşardım. Gözlüğü burnunun ucunda, başını okuduğu kitaptan kaldırırdı, beni gördüğüne sevinirdi. Dedemle yaptığı birbirinden ilginç gezileri, anılarını konuşurduk. Onun kimi zaman içimi yatıştıran, kimi zaman heyecanlı sesinde kendimi bir zaman tüneline bulurdum.

Hepimizin anlatacak bir öyküsü vardır. Kendi yaşadıklarımız ya da başkalarının başından geçenler; anılarımız. Okula gittiğimiz ilk gün, kardeşimizin doğduğu tarih ya da bir gün arkadaşımız Derya'nın başına gelen bir olay. Yeri geldikçe anılarımızı ailemizle, arkadaşlarımızla paylaşıyoruz. Hele ailemizin bizim küçüklüğümüzle ilgili öyküler anlatmasına bayılırız. Bunları, yani "kendi tarihimizi" asla unutmuyoruz. Ama okuldaki tarih dersleri kimi zaman sıkıcı gelir bize. Tarihler, kişiler, olaylar, sebepler, sonuçlar bir türlü belleğimize girmezler.

Her 29 Ekim, Cumhuriyet Bayramı'nı kutlarız. O günlerdeki ülkemizin durumu, büyük kurtarıcı Atatürk, Kurtuluş Savaşı konuları işlenir derslerimizde. Dersleri işleriz işlemesine, ama öğretmenimizin "Cumhuriyet Bayramı ne zaman kutlanır?" sorusunun yanıtını anımsamayabiliriz. Bisikletimizin alındığı günü biliriz; ama öteki bir türlü aklımıza gelmez. Aklımıza gelmemesi çok doğaldır; çünkü tarih ezberlenmez. Ezberlenmemeli! Öğrenilmeli! Ama nasıl? Öğrenmenin çeşitli yöntemleri vardır. En kolay oyun oynayarak, eğlenerek, yaşayarak öğreniriz. Hele öğrendiklerimiz hakkında düş kurabiliyorsak öğrenmemiz tam olur. Çünkü düşlerimiz bizi daha çok etkiler ve daha kolay aklımızda kalır.

Bizi, öğrenirken eğlendirecek ve düşlere sürükleyecek tarih çalışma yöntemlerinden biri de sözlü tarihtir. Sözlü tarih çalışması, geçmişte yaşanan olaylarla ilgili görüşmeler yapıp kayıt tutarak gerçekleştirilir. Bu yolla olayları, canlı bir sestense, o sesin duyguları ve coşkularıyla dinleriz.

Düşünsenize bugünkü kayıt aygıtları o zaman olsaydı, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethini anlatırdı tok bir sesle. Cumhuriyet'in kuruluşu sırasında yaşadıklarını anlatan bir dede ya da nineyi dinlerken biz de onlarla yaşamış gibi oluruz. Sesleri yükselir, alçalır, sevinçli ya da ağlamaklı olur.

Eski dönemlerde tarihsel olaylar yeni kuşaklara sözlü olarak anlatılırdı. Yazı yoktu ve insanlar olayları kulaktan kulağa aktarırlardı. Günümüzde yazının kullanılmadığı kabilelerde tarih hâlâ sözlü olarak anlatılır, yani tarih yaşayan bellekler aracılığıyla aktarılır. Sözlü tarih denilen bu yöntem, insanların geçmişte tanıklık ettiği olayların düzenli bir şekilde toplanması ve kaydedilmesidir. Ancak dedikodu, söylenti, kulaktan dolma olaylar ya da gelenekler, görenekler ve inanışların aktarılması sözlü tarih değildir. İnsanların geçmişe ilişkin tanıklıkları ailelerin, kurumların tarihiyle ilgili olabildiği gibi, yerel tarihle de ilgili olabilir.

Sözlü tarih çalışmalarının en önemli özelliklerinden biri, her yaştan, her kesimden insanın tanıklığına başvurmasıdır. Örneğin, yalnızca bir komutanın savaş hakkında bilgi vermesi yeterli değildir, askerlerin ve halkın aktaracakları bilgiler de savaş anlamamızda önemli olabilir. Böylece geçmiş, kimi gözden kaçan olaylarla yeni bir görünüm kazanabilir.

Tarihin geleneksel yaklaşımla ele alınması, bize yalnızca olayları sergiler. Örneğin, elmayı görürüz. Sözlü tarih yaklaşımıysa gerçekleri doğrudan öğrenmek, başka bir deyişle tarihi canlandırmaktır. İşte böylece, elmadan bir ısırık alırız. Tarihi kuru, cansız sandığından çıkarıp sözlü tarih çalışmasıyla eğlenceli bir dedektiflik serüvenine dönüştürebiliriz. Bunu, sizler de yapabilirsiniz. İlk iş olarak ses kayıt aygıtı ya da bir fotoğraf makinesi edinmeniz gerek. Yakınlarınızdan ya da okulunuzdan bu tür bir aygıt ödünç alabilirsiniz. Ses kayıt aygıtınız ya da fotoğraf makineniz yoksa üzülmeyin. Aynı işi deftere not tutarak da yapabilirsiniz. Öğretmeninizle konuşup bu çalışmanızı hayat bilgisi ya da sosyal bilgiler derslerinde sunabilirsiniz.

Aile soyağacını araştırmak, bir insanın geçmişe yapacağı yolculukların en güzellerinden biridir.

Kendinize ilk önce bir amaç seçin. Sözlü tarih çalışması, amacınıza ulaşmada size nasıl yardımcı olabilir, belirleyin. Amacınız aile geçmişinizi öğrenmek olabilir. Sözlü tarih çalışması yaparak, soyağacınızı ortaya çıkarabilirsiniz. Ya da dedeniz önemli bir tarihsel olaya tanık oluş olabilir. Bu konuda araştırma yapabilirsiniz. Belki de ailenizde müziğe karşı bir ilgi vardır. Bunun temellerini araştırabilirsiniz.

Konuyu seçtikten sonra araştırma yapmanız gerekir. Soyağacınızı çıkaracaksanız, bu işin nasıl yapıldığını öğrenmelisiniz. Kurtuluş Savaşı'nı seçtiyseniz, ilk olarak konuyla ilgili bilgi toplamanız gerekir. Kütüphanelere gidip ansiklopedilerden, kitaplardan, gazetelerden, biyograflardan yararlanın. Araştırma yaparak bilgi toplamak, sizi yapacağınız sözlü tarih görüşmesine hazırlar. Kimlerle görüşme yapacağınızı, hangi soruları soracağınızı böylece belirleyebilirsiniz.

Sonraki aşama görüşmeye hazırlık yapmaktır. Bir plan yapmalısınız. Görüşme yapacağınız kişileri belirleyin ve bu kişileri sıraya koyun. Bir liste oluşturmak yararlıdır. Görüşmede soracağınız soruları kararlaştırın. Sorularınız kısa, net ve amaca yönelik olmalıdır. Nasıl, ne zaman, nerede, neden ve kim soru kökleri size yardımcı olabilir. Konunun dışına çıkmamak önemlidir. Karşınızdakinin sözünü kesmemek de.

Kimi zaman bir fotoğraf da geçmişte yaşananlara ilişkin ipucu verir.

Artık görüşmeye hazırsınız. Görüşmek istediğiniz kişiden randevu alın ve ona yapacağınız çalışmadan söz edin. Ses kayıt aygıtınızı ya da not defterinizi yanınıza alıp tam zamanında görüşmeye gidin.

Görüşmeyle ilgili bilgileri kaydetmek de çok önemlidir. Kayıt yaptığınız kasetin üzerine konuyu, tarihi, görüşme yaptığınız kişinin adını, soyadını ve kayıt sırasını yazın. Örneğin, "Aile Soyağacım, 07.09.2001, Şinasi Yılmaz'la görüşme, kayıt I". Yaptığınız görüşmeler hakkında not tutun. Olayları geçmişten bugüne tarih sırasına koyun. Tuttuğunuz bu notlar, araştırmanızın sonuçlarını ortaya koyarken size yardımcı olur.

Son iş, yaptığınız görüşmeleri arşivlemektir. Böylece, araştırmanızın sonuçlarından başkaları da yararlanır. Biliyor musunuz, bu çalışma yalnızca dedektiflik değil, tarihin sıradan ya da ilginç olaylarını ortaya çıkarırken kimi beceriler de kazanmanıza yardımcı. Özgüven ve iletişim becerilerinizin gelişmesine, sizden önceki kuşakları daha iyi anlamana ve onlara saygı göstermeyi öğrenmenize de yarıyor.

Günümüzde teknoloji, bilgilerin bir yandan kaydedilmesini kolaylaştırırken, öte yandan kaybolmasını sağlıyor. Ne yazık ki artık mektup yazmıyoruz, telefon ya da bilgisayar aracılığıyla görüşüyoruz. İletişimi televizyon aracılığıyla sağlıyoruz ve kimi bilgiler uçup gidiyor, kayıt tutulmuyor. Ama yine ses kayıt aygıtları, fotoğraf makineleri ve kameralar sayesinde geçmiş canlı tutulabilir. Bu neden gereklidir? Geçmiş günümüze ışık tutar. Okullarda tarih dersinin okutulmasının da nedeni budur. Aile tarihi, okulunuzun tarihi, semtinizin, ilinizin, ülkenizin derken dünyanın tarihini öğrenirsiniz ve olaylara bakış açınız değişir. Şöyle düşünün, yeni birisiyle tanıştınız. Onunla arkadaş olurken, yaşını, nereden geldiğini, annesini, babasını, kardeşi olup olmadığını, neleri sevdiğini, neleri sevmediğini, kısaca anılarını öğrenmeye çalışırsınız. Bu, aslında "onun tarihini" öğrenmekten başka bir şey değildir. Bu bilgileri öğrendikten sonra onu sever, ona güvenir, dost olursunuz. Şöyle de düşünebilirsiniz. Tarih geçmiş düzenler. Karmakarışık bir odada mı yaşamak istersiniz? Düzenli bir odada mı?

Yaptığınız sözlü tarih araştırmalarını ya da röportajlarını bize gönderebilirsiniz.

Adres: Bilim Çocuk
Dergisi Pk 156 06100
Kavaklıdere Ankara

Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Gezi

Bilim Çocuk dergisi olarak biz de küçük bir sözlü tarih araştırması yaptık. Bunun için çocukluğu Cumhuriyet'in ilk yıllarında geçmiş olan Necla Subat'la görüştük. O da anılarıyla bizi o yıllara götürdü.

B.Ç. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarını yaşadınız, gördünüz. Bu dönemde okula gittiniz. Okulda Cumhuriyet'in izlerini nasıl gördünüz?

N.S. Cumhuriyet'in izleri şöyle. Devamlı Atatürk sevgisi, büyük Atatürk sevgisi. Biz hepimiz Atatürk çocuklarıyız. 1927 yılında doğduğum için. Cumhuriyet ilan edilmiş, ondan sonra üç yıl geçmiş. 1928'de zaten harf devrimi yapılmış. Ben yeni Türkçe okudum. Eski Türkçe hiç bilmem. Benden çok öncekiler biliyor. Okulda yerli malı haftaları filan yapılırdı. Fındık, fıstık, kuruyemiş. Memleketimizde çıkan şeyler. Onlar sınıfa getirilirdi. Sofralar kurulurdu. İlkokulda bu yapılırdı. Daima yerli malı kullanmayı aşılarıydı çocuklara. Biz böyle büyüdük. Ben hâlâ karşıyım ecnebi (yabancı) malına. Ama şimdi öyle değil durum. Bambaşka. Çocuklar marka peşinde geziyor.

B.Ç. Okulunuzu biraz anlatır mısınız?

N.S. İstanbul'da otururduk. İlkokulu Işık Lisesi'nde okudum. Liseyi Tünel'deki Alman Lisesi'nde okudum.

B.Ç. Öğretmenleriniz nasıldı? Okul kuralları nasıldı?

N.S. Alman Lisesi'nde çok saygılı öğretmenlerimiz vardı. Mesela, Hüseyin Siret Bey benim Türkçe hocamdı. Rakım Çalapala, meşhur çocuk kitapları çıkaran, tarih-coğrafya hocamdı. Sonra Abdülbaki Gölpinarlı. Tanımazsınız belki bu isimleri, ama okuyanlar bilir. Bizim tarihimize geçen isimlerdi bunlar. Bir de Alman hocalar vardı. Fakat

şöyle bir olay var. Alman hocalar giderlerdi yaz tatilinde. Savaş yılları tabii ve çoğu gelmezdi geri. Biz o zaman bilemiyorduk ne olduğunu. Tatilde memleketine gidiyor. Tabii gidince onları hemen alıyorlar savaşa. Bir dahaki seneye gelmezlerdi. Ölüyorlardı herhalde. Sonra bizim okulumuzda beden eğitimine çok önem verilirdi. Okul hem disiplinli hem serbestti. O kadar tatlı bir okuldu. Mesela, biz teneffüslerde sınıfımızın kapısını kapatıp, soğuk günlerde, içeride akordeon, keman çalabilirdik. Becerisi olanlar çalardı. Şarkılar söylerdik. Kimse bize karışmazdı.

B.Ç. O zamanlar Cumhuriyet bayramları nasıl kutlanırdı?

N.S. Biz Taksim'den geçerdik. Ondörtü sıra olurduk. Bütün okullar birlikte geçerdik. Türk okulları, ecnebi okullar. Alfabetik sırayla geçerdik. Alman Lisesi "A" olduğu için, biz en başta geçerdik tabii.

B.Ç. Atatürk'ü gördünüz mü?

N.S. Atatürk'ü görmedim; ama amcam görmüştür herhalde. Yalova Atatürk Çiftliği'nin önünde bir çınar ağacı varmış. Çınar ağacını kesmek istemişler. Çok gölge yapıyor diye galiba. Atatürk de demiş ki "Hayır kesmeyin, kalsın. Bunun bir çaresi olmalı." O arada benim amcam Almanya'da. Devlet yollamış. Orada görmüş bina taşıma olayını. Bir bina dipten kaldırılıp çekilebiliyormuş. Amcam Almanya'dan dönünce, çiftlik binasını çekmişler İstanbul Belediyesi'yle birlikte. Mesul (sorumlu) olduğu için, içine ilk amcam girmiş. Yıkılır mı, yıkılmaz mı diye. Hiçbir şey olmamış.

B.Ç. Anılarınızı Bilim Çocuk okurlarıyla paylaştığınız için çok teşekkür ederiz.

N.S. Ben de çok teşekkür ederim.